บทความวิจัย (Research Article)

รูปแบบการเขียนชื่อพืชวัตถุในตำรายา วัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เลขที่ พส.ข.0264[1]

A Pattern of Thai Medical Herbal in the Pharmacopoeia of Wat Phrai Suwan, Amphoe Bangkratum, Phitsanulok Province

ณัฐมล พรมรอด[2*] นิตยา ทองย้อย[2] ภัชรีย์ญา อ่วมอิ่มพืช[2] ธนศักดิ์ จันทร์สดใส[2] และภัครพล แสงเงิน[2]

Natthamon Promrot[2*], Nittaya Thongyoi[2], Patchareya Ouam-aimphuet[2], Thanasak Jansodsai[2] and Phakphon Sangngern[2]

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง รูปแบบการเขียนชื่อพืชวัตถุในตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เลขที่ พส.ข.0264 มุ่งศึกษารูปแบบการเขียนชื่อสมุนไพรเฉพาะพืชวัตถุ จากเอกสารต้นฉบับของตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในงานวิจัยพิจารณาคำเทียบกับพจนานุกรมเพื่อสันนิษฐานศัพท์เท่านั้น ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเขียนชื่อพืชวัตถุที่ใช้ในการบันทึกตำรายาวัดไพรสุวรรณนั้นมีความหลากหลาย สามารถจำแนกรูปแบบการเขียนที่พบได้ทั้งสิ้น 50 รูปแบบ โดยรูปแบบที่พบมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ รูปแบบที่ 1 เขียนอักษร ห ไว้หน้าคำนั้น เพื่อให้ออกคำนั้นเป็นเสียงจัตวาหรืออักษรนำ พบทั้งสิ้น 60 คำ รูปแบบที่ 2 ใช้เครื่องหมายนิคหิต

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยระดับปริญญาตรีเรื่อง ชื่อสมุนไพรในตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงอักขรวิทยา สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[2] สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language Major, Humanities and Social Science, Rajabhat Pibulsongkram University

[*] Corresponding author; email: loveistofhang@gmail.com

(Received: 8 November 2021; Revised: 17 December 2021; Accepted: 17 December 2021)

แต่ออกเสียงเป็นสระอะในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 59 คำ รูปแบบที่ 3 ใช้รูปวรรณยุกต์เอกแทนเสียงสระอะ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 56 คำ รูปแบบที่ 4 ใช้รูปวรรณยุกต์โทแทนไม้หันอากาศ พบทั้งสิ้น 38 คำ และรูปแบบที่ 5 ใช้วรรณยุกต์เอกแต่ออกเสียงเป็นสระโอะลดรูป พบทั้งสิ้น 20 คำ
คำสำคัญ: รูปแบบการเขียน พืชวัตถุ ตำรายาวัดไพรสุวรรณ พิษณุโลก

Abstract

This study is based on the Pharmacopoeia of Wat Phrai Suwan, Bangkrathum District, Phitsanulok Province, which contains several types of Thai Medical Herbal: a document taken from the Art and Culture Office of Pibulsongkram Rajabhat University with a reference number พส.ข.0264. The purpose of this paper is to investigate and compare the writing style of Thai medical herbs found in the Pharmacopoeia of Wat Phrai Suwan, Bangkrathum District, Phitsanulok Province to a Thai herbal dictionary. The findings showed that various writing styles in the Pharmacopoeia of Wat Phrai Suwan was conducted and concluded into 50 types. The following is a list of the top five examples. First, ‘ห’ (h alphabet) was written before each word to indicate a rising sound or a prefix; this yielded 60 words. Second, the special symbol or Nikhahit (a Thai symbol for -ang pronunciation) was used to represent the ‘-a’ sound; this yielded 59 words. Third, the ‘E-ka’ tone mark was employed to represent the ‘-a’ sound; this yielded 56 words. Forth, the ‘To’ tone mark was made for a half voice of ‘-a’; this yielded 38 words. Fifth, the ‘E-ka’ tone mark was created to represent a half voice of the ‘-o’; this yielded 20 words.

Keywords: Writing style, Herbal medicine, pharmacopoeia, Wat Phrai Suwan, Phitsanulok

บทนำ

ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการที่เรียกว่า ปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค โดยเฉพาะยารักษาโรค มนุษย์ในอดีตนั้นมักใช้ตัวยาที่มาจากธรรมชาติในการรักษาโรค ไม่ว่าจะเป็นพืชวัตถุ (ตัวยาที่มาจากส่วนต่าง ๆ ของพืช) สัตว์วัตถุ (ตัวยาที่มาจากส่วนต่าง ๆ ของสัตว์) หรือธาตุวัตถุ (ตัวยาที่มาจากแร่ธาตุต่าง ๆ) ความรู้ที่ใช้การรักษาโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์นั้นล้วนเป็นภูมิปัญญาที่ถูกการบ่มเพาะจนงวดเข้าเป็นตำรายาที่นำมาใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ ปัจจุบันผู้คนต่างไปพึ่งพาความรู้จากการแพทย์สมัยใหม่หรือที่เรียกกันว่า “แพทย์แผนปัจจุบัน” จนเมื่อปีพุทธศักราช 2556 มีการปรับปรุงพัฒนาตำรับยาที่มาจากการแพทย์แผนโบราณ และประกาศตำรับยาต่าง ๆ เช่น ยาหอมทิพโอสถ ยาหอมเทพจิตร ยาหอมนวโกฐ ยาหอมแก้ลมวิงเวียน เป็นต้น ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2556 (บัญชียาหลักแห่งชาติ, 2556) นับได้ว่าภาครัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของตำรับยาแผนโบราณ ได้มีการนำตำรับยาแผนโบราณต่างๆ ไปทดลองในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมาใช้ในการรักษาโรคตามจริง ตัวยาต่างๆ เหล่านี้ที่มาจากตำรับยาแผนโบราณมักมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ มีผลกระทบต่อร่างกายของมนุษย์น้อยกว่าตัวยาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน

คัมภีร์สำคัญทางการแพทย์แผนไทยโบราณที่สำคัญยิ่งฉบับหนึ่งจากหลายฉบับ คือ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ อันเป็นคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทยที่รวมสรรพวิชาการไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์ฉันทศาสตร์ คัมภีร์ตักกะศิลา คัมภีร์โรคนิทาน คัมภีร์อภัยสันตา คัมภีร์ปฐมจินดา คัมภีร์ธาตุวิภังค์ เป็นต้น คัมภีร์เหล่านี้ล้วนเป็นคัมภีร์สำคัญที่คนโบราณใช้รักษาโรคเป็นหลัก เนื่องจากเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมถึงตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรค แยกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น พระคัมภีร์ปฐมจินดา ซึ่งว่าด้วยโรคแม่และเด็ก (สูตินรีเวชวิทยาและกุมารเวชวิทยา) อันเป็นศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับกำเนิดมนุษย์ในไตรภูมิกถาของพระมหาธรรมราชา (พระยาลิไทย) มีเนื้อหาเกี่ยวกับพรหมลงมาดูดอกบัว 5 ดอก อันเป็นคติพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัลป์ การกำเนิดโลกตามคติพุทธศาสนา การกำเนิดมนุษย์และสัตว์ในไตรภูมิแบบต่าง ๆ ตลอดจนลักษณะการประกอบยา เพื่อรักษาโรคแม่และเด็ก เป็นต้น (พระคัมภีร์ปฐมจินดา, 2542, น. 90-91) ความเชื่อหมอยาหรือแพทย์ในสมัยก่อนมักมีความเชื่อกันว่า คัมภีร์สำคัญในทางการแพทย์แผนไทยเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผลงานของหมอชีวกโกมารภัจจ์ อันเป็นหมอประจำตัวของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งสมัยพุทธกาล

การศึกษาเกี่ยวกับตำรายาโบราณนั้น จึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้เห็นถึงร่องรอยแห่งภูมิปัญญาของคนโบราณที่ใช้ในการรักษาโรค โดยตำรายาที่คณะผู้วิจัยเลือกมานี้เป็นตำรายาจากวัดไพรสุวรรณ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก เลขที่ พส.ข.0264 โดยตำรายาเรื่องนี้เป็นหนึ่งในตำรายาจากวัดต่าง ๆ ทั้งในเขตจังหวัดพิษณุโลกและใกล้เคียง โดยในปีพุทธศักราช 2526 มีการรวบรวมเอกสารเหล่านี้มาไว้ที่สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาโบราณของคนในอดีต เมื่อกาลเวลาผ่านไปเกือบ 40 ปี ตำรายาโบราณที่ถูก “แช่แข็ง” นิ่งสนิทเหล่านี้ถูกนำออกมาศึกษาอีกครั้งเมื่อปีพุทธศักราช 2560 โดยนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และหลังจากนั้นก็มีการศึกษามาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

สาเหตุหลักที่คณะผู้วิจัยเลือกตำรายาวัดไพรสุวรรณฯ นี้ เนื่องจากมีสภาพเอกสารที่ค่อนข้างสมบูรณ์และยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาและปริวรรต โดยต้นฉบับเป็นสมุดไทยขาว หมึกดำ อักษรไทย ภาษาไทย มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ มีจำนวนทั้งสิ้น 146 หน้าสมุดไทย มีอักษรจำนวน 5 บรรทัดต่อ 1 หน้าสมุดไทย อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปรัชญามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่เน้นบัณฑิตนักปฏิบัติ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเลือกตำรายาฉบับดังกล่าวอันเป็นตำรายาที่อยู่ในท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลกมาเป็นกรณีศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยจะมุ่งไปที่เรื่องอักขรวิธีเป็นหลัก เนื่องจากปัญหาสำคัญที่พบเป็นประจำในการปริวรรตเอกสารโบราณนั้น คือ การไม่สามารถอ่านหรือสันนิษฐานคำศัพท์นั้นได้ เนื่องจากระบบอักขรวิธีของคนโบราณที่ใช้ในการเขียนนั้นต่างจากอักขรวิธีปัจจุบัน อาจจะเป็นเพราะระบบการบันทึกเอกสารของคนโบราณโดยเฉพาะท้องถิ่นพิษณุโลกนั้นยังไม่มีระบบโรงพิมพ์ที่ทันสมัยเหมือนกับตำรายาหลวงในพระนคร ดังนั้นชาวบ้านหรือพระสงฆ์ที่เป็นหมอยาจึงต้องบันทึกตำรายาเหล่านี้ด้วยลายมือของตนเองจึงเกิดความลักลั่นของตัวอักษร เหตุเพราะเป็นการบันทึกตามความเข้าใจและประสบการณ์ของคนในท้องถิ่น ดังนั้นลายมือของหมอยาแต่ละคนจึงต่างกันไปตามรูปแบบของตน หรือตำรายาที่ตนคัดลอก ตัวอย่างจากเอกสารต้นฉบับตำรายาวัดไพรสุวรรณฯ หน้า 36 ดังนี้

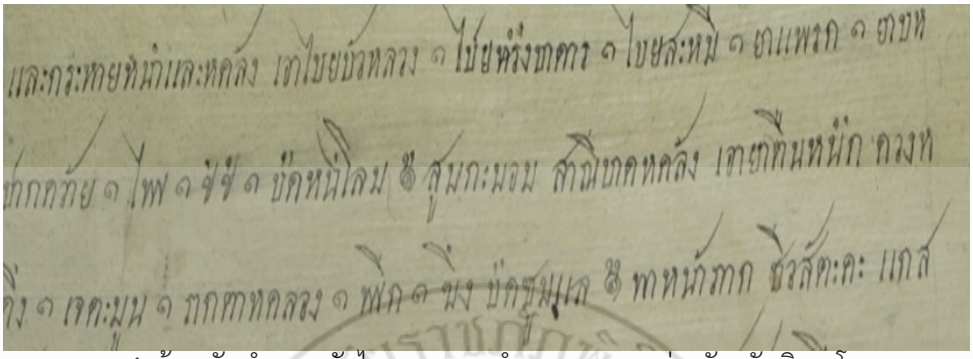

ภาพ 1 ต้นฉบับตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
เลขที่ พส.ข.0264

จากภาพจะเห็นตัวอย่างได้ว่า อักขรวิธีของคนโบราณนั้นต่างจากปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด คือ ใช้พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ที่ต่างจากปัจจุบัน เมื่ออ่านสมุนไพรบางตัวก็ต้องสันนิษฐานคำว่าเป็นคำใด เช่น “ไบยบัวหลวง” ก็หมายถึง ใบบัวหลวง, “ไปยทร่งบาดาร” หมายถึง ใบทรงบาดาล, “ไบยสะหมี” หมายถึง ใบสมี, “ไพพ” หมายถึง ไพล, หรือ “พพีก” หมายถึง พริก เป็นต้น

เหตุผลสำคัญที่คณะผู้วิจัยเลือกศึกษาประเด็นของอักขรวิธีที่ใช้ในการบันทึกตำรายา โดยมุ่งศึกษาเฉพาะสมุนไพรเป็นพืชวัตถุเท่านั้น ซึ่งเป็นตัวยาที่พบมากที่สุดจาก 3 ตัวยาตามหลักเภสัชวัตถุ คือ พืช สัตว์ และธาตุ โดยวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาจากต้นฉบับจากรูปคำที่ใช้ในการบันทึกเกี่ยวกับสมุนไพรพืชวัตถุ โดยคณะผู้วิจัยจะทำการปริวรรตให้เป็นภาษาไทยตามต้นฉบับและปัจจุบัน ***โดยชื่อสมุนไพรเฉพาะพืชวัตถุจะทำการเปรียบเทียบกับเอกสารอ้างอิงทางชื่อสมุนไพรที่สำคัญ คือ พจนานุกรมและสารานุกรมเกี่ยวกับสมุนไพร*** บทความนี้อาจก่อให้เกิดประโยชน์สำคัญต่อผู้ที่สนใจด้านศัพท์สมุนไพรพืชวัตถุท้องถิ่นพิษณุโลก และจะเป็นคู่มือสำคัญประกอบการปริวรรตตำรายาท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลกฉบับอื่น ๆ อีกด้วย

วัตถุประสงค์

ศึกษารูปแบบการเขียนชื่อสมุนไพรเฉพาะพืชวัตถุจากเอกสารต้นฉบับของตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในหัวข้อนี้จะรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตำรายาแผนโบราณโดยสังเขป เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

งานของกานต์ธีรา จางตระกูล, กุลศรม์ เวชกุล, อาภาภัทร ธนะบุญ และภัครพล แสงเงิน (2563) “วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดท่านา ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบคำประพันธ์ภาษา และเนื้อหา ที่ปรากฏ ศึกษาโรค ตัวยา และวิธีในการรักษาที่พบในวรรณกรรมเภสัชกรรม ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดท่านา ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เป็นวรรณกรรมเภสัชกรรมที่มีเขียนบันทึกไว้ตั้งแต่อดีตของคนในพื้นที่ โดยเนื้อหาทั้งหมดเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วภาษาไทย มีเนื้อหาเกี่ยวกับสมุนไพรที่นำมารักษาโรค อาการของโรค และวิธีการนำมารักษาโดยพบตัวยาที่ใช้ในการรักษาโรคทั้งหมด 114 ตัวยา สมุนไพรทั้งหมด 411 ชนิด ตัวยาที่ไม่ใช่สมุนไพร 31 ชนิด และวรรณกรรมวิธีในการปรุงยา 410 วิธี ดังนั้นวรรณกรรมเภสัชกรรมวัดท่านา ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จึงเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคโดยเฉพาะสมุนไพรต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

งานของเกศินี แก้วนิล, นิสิต เมฆแจ้ง, เพ็ญพิชชา พรมแตง และภัครพล แสงเงิน (2563) “วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดสระไม้แดง ตำบลอรัญญิก อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบคำประพันธ์ ภาษาที่ปรากฏ และเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเภสัชกรรมเรื่องนี้ใช้คำประพันธ์ชนิดร้อยแก้วภาษาไทย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับอาการของโรควิธีการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ผลการศึกษาพบว่า พบตัวยาที่ใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ ทั้งหมด 117 โรค พบสมุนไพรทั้งหมด 480 ชนิด พบส่วนประกอบในการปรุงยาทั้งหมด 11 ชนิดและพบกรรมวิธีในการปรุงยาทั้งหมด 9 วิธี วรรณกรรมเภสัชกรรมเรื่องนี้จึงเป็นวรรณกรรมที่ควรค่าแก่การศึกษา และอนุรักษ์ในด้านภูมิปัญญาของตำรายาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างให้คงอยู่สืบไป

งานของภัครพล แสงเงิน และกังวล คัชชิมา (2563) “แนวทางการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณในไทย” มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาทิศทางการทำวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณที่ปรากฏในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำรายาประเภทคัมภีร์ หรือเอกสารโบราณจากเอกสารและงานวิจัยตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 - 2562 จำนวน 38 เรื่อง โดย 1. รวบรวมเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตำรายาในไทย โดยเลือกศึกษางานดังกล่าว 20 ปีย้อนหลัง คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 - 2562 2. แยกประเภทของเอกสาร และงานวิจัย 3. วิเคราะห์

ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยด้านตำรายาด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตำรายา หรือตำรับยาจากเอกสารโบราณ และพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) 4. สรุปผล และข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์สำคัญต่อการศึกษาวิจัยตำรายา ผลการศึกษาพบว่างานที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับตำรายา สมุนไพรหรือตำรับยาในตำรายาที่ปรากฏในคัมภีร์หรือเอกสารโบราณจากเอกสาร และงานวิจัยตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง จำนวน 37 เรื่อง พบว่าสามารถแบ่งการศึกษาได้เป็น 4 แนวทางสำคัญ

1. งานที่มุ่งศึกษาด้านตัวยา สมุนไพรตำรับยาในภาพรวม พบจำนวน 15 เรื่อง
2. งานที่มุ่งศึกษาจากด้านตำรับยาการวินิจฉัย วิธีการดูแลรักษา พบจำนวน 7 เรื่อง
3. งานที่มุ่งศึกษาด้านภาษา และวรรณกรรม พบจำนวน 3 เรื่อง
4. งานที่มุ่งศึกษาด้านงานที่มุ่งศึกษาตัวยา อาการโรคเฉพาะด้าน พบจำนวน 12 เรื่อง

งานของมณิสร วังคีรี และคณะ (2562) “วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” มีจุดประสงค์เพื่อปริวรรตให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบคำประพันธ์ ภาษาที่ปรากฏเนื้อหา และศึกษาวิเคราะห์คุณค่าต่อสังคม ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร เป็นวรรณกรรมเภสัชกรรมที่ได้มีการเขียนบันทึกไว้ตั้งแต่อดีตของชาวบ้านในพื้นที่วัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร โดยข้อความทั้งหมดเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วภาษาไทย และภาษาขอมบางส่วน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นสมุนไพรที่นำมารักษาโรค อาการของโรค และวิธีการนำมารักษา โดยพบตัวยาที่ใช้ในการรักษาโรคทั้งหมด 191 ขนานพบสมุนไพรทั้งหมด 265 ชนิด พบส่วนประกอบในการปรุงยาที่ไม่ใช่สมุนไพร 39 ชนิด และพบกรรมวิธีในการปรุงยา 37 วิธี ดังนั้นวรรณกรรมเภสัชกรรม วัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร จึงเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคโดยเฉพาะสมุนไพรต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

งานของสิริขวัญ สุทธิสน, ธนากร จิวสุวรรณ, วีรพล จำปาทอง และภัครพล แสงเงิน (2562) “วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดสุนทรประดิษฐ์ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” มีจุดประสงค์เพื่อปริวรรตให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบคำประพันธ์ ภาษาที่ปรากฏและเนื้อหา และศึกษาวิเคราะห์คุณค่าต่อสังคม ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเภสัชกรรมเรื่องนี้ ใช้รูปแบบคำประพันธ์ชนิดร้อยแก้วภาษาไทยและภาษาขอมบางส่วน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับอาการของโรค หรือบอกวิธีการรักษาของโรคด้วยการใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนิดต่าง ๆ พบตัวยาที่ใช้ในการรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ

ทั้งหมดจำนวน 167 ขนาน พบสมุนไพรทั้งหมด 269 ชนิด พบส่วนประกอบในการปรุงยาทั้งหมด 16 ชนิด และพบกรรมวิธีที่ใช้ในการปรุงยาทั้งหมด 20 วิธี วรรณกรรมเภสัชกรรมเรื่องนี้บันทึกอาการของโรค ยารักษาโรค และวิธีการปรุงยา ของคนในพื้นที่วัดสุนทรประดิษฐ์ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีคุณค่าต่อสังคมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ในด้านการแพทย์แผนไทยโบราณของบรรพบุรุษรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นพิษณุโลกได้อย่างดี

งานของชลิตา สอนจันทร์, ศิริวรรณ เพ็ชรมณี, อัจฉราภรณ์ ใจแก้ว และภัครพล แสงเงิน (2564) “สารัตถะในตำรายาวัดสันติกาวาส อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก” มีจุดประสงค์มุ่งศึกษาสารัตถะ (สาระสำคัญ) ในตำรายาวัดสันติกาวาส อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้กรอบแนวคิดประยุกต์จากหลักเภสัชกรรม 4 แนวคิดหลักทางการแพทย์แผนไทย ผลการศึกษาพบว่า ตำรายาวัดสันติกาวาส บันทึกในสมุดไทยขาว อักษรไทย ภาษาไทย อักษรขอม ภาษาบาลี ในส่วนของคาถาประกอบการปรุงยา แต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยแก้ว ประเภทสารคดี โดยสารัตถะของตารายาวัดสันติกาวาส มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ ทั้งสิ้น 237 ตำรับ พบตัวยาที่เป็นพืชวัตถุจำนวนทั้งสิ้น 515 ชนิด พบตัวยาที่เป็นสัตว์วัตถุจำนวนทั้งสิ้น 64 ชนิด พบตัวยาที่เป็นธาตุวัตถุจำนวนทั้งสิ้น 27 ชนิด พบวิธีการปรุงยาทั้งสิ้น 14 วิธี

งานของนันทรัตน์ ยอดกระโหม, สาวิตรี แก้วเกตุ และภัครพล แสงเงิน (2564) “สารัตถะในตำรายาวัดกรับพวงเหนือ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก” มีจุดประสงค์มุ่งศึกษาสารัตถะ (สาระสำคัญ) ในตำรายาวัดกรับพวงเหนือ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้กรอบแนวคิดประยุกต์จากหลักเภสัชกรรม 4 แนวคิดหลักทางการแพทย์แผนไทย ผลการศึกษาพบว่า ตำรายาวัดกรับพวงเหนือ บันทึกในสมุดไทยขาว อักษรไทย ภาษาไทย อักษรขอม ภาษาบาลี ในส่วนของคาถาประกอบการปรุงยา แต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยแก้ว ประเภทสารคดี โดยสารัตถะของตำรายาวัดกรับพวงเหนือ มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ ทั้งสิ้น 109 ตำรับ พบตัวยาที่เป็นพืชวัตถุ จำนวนทั้งสิ้น 333 ชนิด พบตัวยาที่เป็นสัตว์วัตถุจำนวนทั้งสิ้น 60 ชนิด พบตัวยาที่เป็นธาตุวัตถุจำนวนทั้งสิ้น 15 ชนิด พบวิธีการปรุงยาทั้งสิ้น 8 วิธี

งานของพอฤทัย ปัญญาจักร, มณฑาทิพย์ บุญแก้ วและภัครพล แสงเงิน (2564) “สารัตถะในตำรายาวัดสะพานหิน อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก” มีจุดประสงค์ มุ่งศึกษาสารัตถะ (สาระสำคัญ) ในตำรายาวัดสะพานหิน อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้กรอบแนวคิดประยุกต์จากหลักเภสัชกรรม 4 แนวคดิหลักทางการแพทย์แผนไทย ผลการศึกษาพบว่า ตำรายาวัดสะพานหิน บันทึกในสมุดไทยขาว อักษรไทย ภาษาไทย แต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยแก้ว ประเภทสารคดี โดยสารัตถะของตำรายาวัดสะพานหิน มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับตำรับยาที่ใช้ในการ

รักษาโรคต่าง ๆ ทั้งสิ้น 311 ตำรับ พบตัวยาที่เป็นพืชวัตถุจำนวนทั้งสิ้น 533 ชนิด พบตัวยาที่เป็นสัตว์วัตถุจำนวนทั้งสิ้น 89 ชนิด พบวิธีการปรุงยาทั้งสิ้น 12 วิธี

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประเด็นที่ยังไม่พบชิ้นใดกล่าวถึงประเด็นในเรื่องอักขรวิธี ดังนั้นกรอบแนวคิดสำคัญในการศึกษาครั้งนี้คือ ศึกษาอักขรวิธี ที่ใช้ในการบันทึกสมุนไพรเฉพาะพืชวัตถุเท่านั้น ตามคำนิยามของวิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์ (2540, น. 2) ว่า อักขรวิธี หมายถึง การประสมอักษรเป็นคำ ๆ โดยมีพยัญชนะ สระ ตัวสะกดตามมาตราตัวสะกดการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ และเครื่องหมายพิเศษต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาทั้งตัวพยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ตลอดจนเครื่องหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ “เขียน” ตัวยาสมุนไพรพืชวัตถุ พร้อมทั้งแสดงเหตุผลของการสันนิษฐานศัพท์นั้นโดยอ้างอิงจากพจนานุกรมหรือสารานุกรมสมุนไพรเป็นหลัก เพื่อความน่าเชื่อถือในการสันนิษฐานศัพท์สมุนไพร งานวิจัยที่ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมานั้นสามารถจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

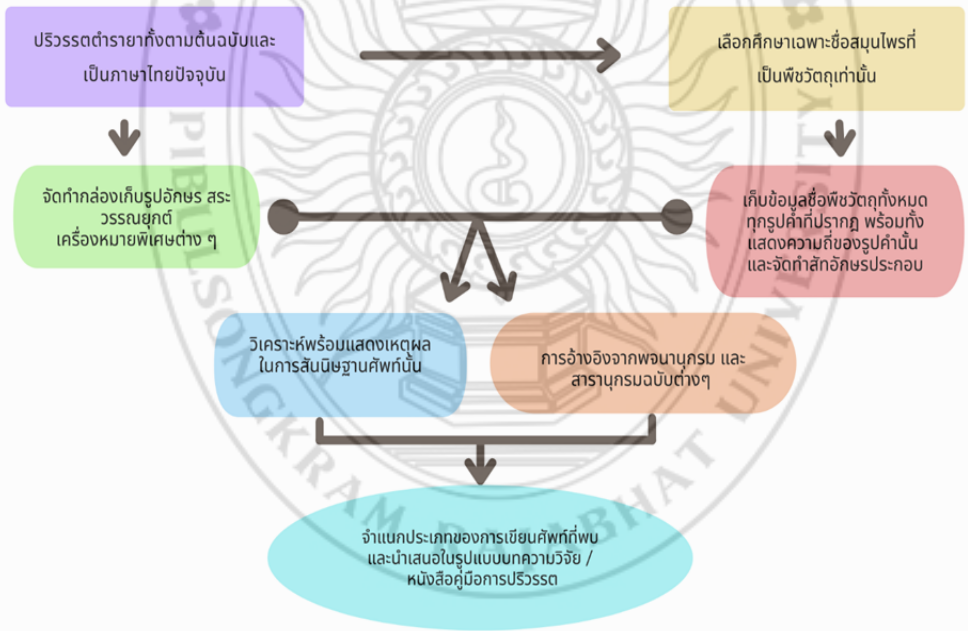

ภาพ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นเตรียมข้อมูล

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตำรายาโบราณและกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา

2. ขั้นดำเนินการเก็บข้อมูล

ปริวรรตตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ตามหลักการปริวรรตเอกสารโบราณ

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระหว่างการปริวรรต นำชื่อพืชวัตถุมาเปรียบเทียบกับพจนานุกรมและสารานุกรมเพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลและสันนิษฐานศัพท์

3.2 รวบรวมศัพท์พืชวัตถุต่าง ๆ โดยใช้สัทอักษรสากล (International Phonetic Alphabet: IPA) กำกับทุกคำ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการออกเสียงและการเขียนของศัพท์สมุนไพร

3.3 วิเคราะห์รูปแบบการเขียนที่ปรากฏ

4. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอข้อมูล

นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะอักขรวิธี คือ รูปแบบการเขียนพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตลอดจนเครื่องหมายพิเศษที่ใช้ในการบันทึกชื่อสมุนไพรเฉพาะพืชวัตถุในตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เท่านั้น

2. พจนานุกรมและสารานุกรมที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งหนังสืออ้างอิงและชนิดออนไลน์) คือ

2.1 พจนานุกรมสมุนไพรไทยฉบับวิทย์ เที่ยงบูรณธรรม (หนังสืออ้างอิง)

2.2 สารานุกรมสมุนไพรฉบับวุฒิ วุฒิธรรมเวช (หนังสืออ้างอิง)

2.3 www.medthai.com ฐานข้อมูลสมุนไพรไทยชนิดออนไลน์

2.4 www.phargarden.com ฐานข้อมูลสมุนไพรไทยชนิดออนไลน์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปริวรรตตำรายาตามหลักการปริวรรตเอกสารโบราณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการรวมชื่อสมุนไพรเฉพาะพืชวัตถุเท่านั้น จากเอกสารตำราต้นฉบับจากตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่มจังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 พบพืชวัตถุทั้งสิ้น 326 ชนิด โดยรูปแบบการเขียนพืชวัตถุที่ปรากฏในตำรายาวัดไพรสุวรรณ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 สามารถจำแนก ได้ทั้งหมด 50 รูปแบบ ดังนี้

ตาราง 1 เขียนอักษร ห ไว้หน้าคำนั้นเพื่อให้ออกคำนั้นเป็นเสียงจัตวาหรืออักษรนำ พบทั้งสิ้น 60 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
กัรกหขี	kràk hà khi̋ː	กรักขี
พิศ์หนาด	phí sà nàːd	พิษนาศน์
ปะคำดิ่หคว้าย	pà kham dì hà khwáj	ประคำดีควาย
ยาหนาง	jaː nă̌ːŋ	ย่านาง
สะหม่อเทด	sà hà mɔ̀ː thêːd	สมอเทศ

ตาราง 2 ใช้เครื่องหมายนิคหิตแต่ออกเสียงเป็นสระอะในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 59 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
กรีดำน้า	kriː dà náː	กฤษณา
ขำมิ่นออย	khá mìn ʔɔːj	ขมิ้นอ้อย
มำเดือชูมพอน	má dɯa chuːm phɔːn	มะเดื่อชุมพร
ราชำพรีก	raː chá phri̋ːk	ราชพฤกษ์
สะแมทำเล	sà mɛː thá leː	แสมทะเล

ตาราง 3 ใช้รูปวรรณยุกต์เอกแทนเสียงสระอะในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 56 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
ก่หด้งหง้า	kà hà dôŋ ŋâː	กระดังงา
โกถก่ดูก	kòːd kà duːk	โกฐกระดูก
ม่พร้าว	má phráːw	มะพร้าว
ส่มุณล์แวง	sà mun lá wɛːŋ	สมุลแว้ง
อูดต่พิ่ด	ʔuːd tà phì̀d	อุตพิต

ตาราง 4 ใช้รูปวรรณยุกต์โทแทนไม้หันอากาศพบทั้งสิ้น 38 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
ค้ดมอน	khód mɔːn	ขัดมอน
ท้บทิม	thób thì̀m	ทับทิม
พ้กบูงข้น	phók buːŋ khôn	ผักบุ้งขน
แมงหร้ก	mɛːŋ rôk	แมงลัก
ส้ตะบ้น	sàd tà bôn	สัตบรรณ

ตาราง 5 ใช้รูปวรรณยุกต์เอกแต่ออกเสียงเป็นสระโอะลดรูป พบทั้งสิ้น 20 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
จ่งก่นร่ณี่	còŋ kòn rá nì̀	จงกลนี
น่มพิจึด	nòm pí cɯd	นมพิจิตร
ซ่ม	sòm	ส้ม
ยาตีนน่ก	jaː tiːn nòk	หญ้าตีนนก
อ่บเช้ยเทด	ʔòb chə́ːj thêːd	อบเชยเทศ

ตาราง 6 เขียนรูปสระอูแต่หมายถึงสระอุในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 19 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
กรูงข่เมา	kruːŋ khà maw	กรุงเขมา
กิ่รกะตูก	kì̀ rá kà tuːk	ตรีกฎุก

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
พูดทราง	phûːd saːŋ	พุทรา
ละหูงแดง	lá hŭːŋ daːŋ	ละหุ่งแดง
ห้ด่คูน	hâd dà khuːn	หัศคุณ

ตาราง 7 ใช้อักษร ภ แทนอักษร ผ พ ฟ ในปัจจุบัน[1] พบทั้งสิ้น 18 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ถัวภู	thua puː	ถั่วพู
ภักปร้าบ	phák prâːb	ผักปราบ
ภักเสียน	phák siăn	ผักเสี้ยน
ภัล่ภักกาด	phá lá phák kàːd	พรรณผักกาด
ภักเคา	phák khaw	ฟักข้าว

ตาราง 8 ใช้อักษร พ แทนอักษร ผ ฝ ฟ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 19 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
พักะโฉม	phák kà chôːm	ผักกระโฉม
พักชีลอม	phák chiː lɔːm	ผักชีล้อม
พักวารบาน	phák waːn baːn	ผักหวานบ้าน
แพกหอม	phɛ̀k hɔ̌ːm	แฝกหอม
ม่เพี่อง	má phɯàŋ	มะเฟือง

ตาราง 9 ใช้เครื่องหมายนิคหิตเพื่อแสดงว่าคำนั้นออกเสียงเป็นสระโอะลดรูปพบทั้งสิ้น 17 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
กำด้งหง้า	kà dôŋ ŋâː	กระดังงา
กทูมบำก	kà thuːm bok	กระทุ่มบก
คันทรำง	khan soŋ	คันทรง

[1] เป็นที่น่าสังเกตว่า รูปแบบการเขียนในตำรายาวัดไพรสุวรรณฯ นิยมใช้ ภ แทน ผ พ ฟ และ พ แทนอักษร ผ ฝ ฟ (รูปแบบที่ 7-8) ทั้งนี้อาจจะมาจากความใกล้เคียงกันของลักษณะอักษรหรือการออกเสียงอักษรนั้นก็เป็นได้ (สันนิษฐานโดยคณะผู้วิจัย)

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
คันทา	khon tha:	คนทา
คันทิส่อ	khon thí: sɔ̀:	คนทีสอ

ตาราง 10 ใช้อักษร ฃ แทน ข ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 16 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ฃ่มินออย	khá min ʔɔ:j	ขมิ้นอ้อย
ฃอบช่นางแดง	khɔ̌:b chá na:ŋ dɛ:ŋ	ขอบชะนางแดง
ฃอนดอก	khɔ̌:n dɔ:k	ขอนดอก
ฃา	khǎ:	ข่า
ฃิง	khǐŋ	ขิง

ตาราง 11 ใช้อักษร ถ สะกดเพื่อแทนเสียงตัวสะกดแม่กด พบทั้งสิ้น 14 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
โกถ	kò:d	โกฐ
เคาโพถ	khaw phô:d	ข้าวโพด
ช่เอมเทถ	chá ʔe:m thêd	ชะเอมเทศ
ชูมเหถ	chu:m hè:d	ชุมเห็ด
เตาเกยี่ถ	taw kiad	เต่าเกียด

ตาราง 12 ใช้รูป เ–ี่อ, เ–ือ, เ–ิอ แทนเสียงสระ เอือ พบทั้งสิ้น 12 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ขิเลกเลี่อด	khǐ le:k lɔ:d	ขี้เหล็กเลือด
ไครเครี่อ	khraj khrɯa	ไคร้เครือ
แตงเถี่อน	tɛ:ŋ thɯ̀an	แตงเถื่อน
บ้วเพี่อน	bua pɯan	บัวเผื่อน
มะกลำเครี่อ	má klam khrɯa	มะกล่ำเครือ

ตาราง 13 ใช้อักษร ย วางไว้ท้ายพยัญชนะต้นที่มีสระไอ (ทั้งไม้ม้วนและไม้มลาย) เพื่อย้ำว่าคำนั้นออกเสียง ไอ (ai) พบทั้งสิ้น 11 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ไขยเนา	khaj naw	ไข่เน่า
ทองลางไบยม่น	thɔːŋ laːŋ baj màn	ทองหลางใบมน
ปะคำไกย	pà kham kaj	ประคำไก่
พ้กไหย	phók hăj	ผักไห่
พ้กอีไรย	phók ʔiː raj	ผักอีไร

ตาราง 14 ใช้รูป เ–ี่ย, เ–ิย แทนเสียงสระเอีย พบทั้งสิ้น 10 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
กำเทียม	kà thiaːm	กระเทียม
ตำเขยิ่น	tà khiăn	ตะเคียน
เทียน	thian	เทียน
เทยิ่นดำ	thian dam	เทียนดำ
ภักเสียนฝี	phák siăn fĭː	ผักเสี้ยนผี

ตาราง 15 ใช้ –ำอ, –่อ แทนสระออ พบทั้งสิ้น 10 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
โกถส่อ	kòːd sɔ̀ː	โกฐสอ
คนทิสำอ, คำนทิส่อ	khon thí sɔ̌ː, khon thí sɔ̀ː	คนทีสอ
จิ่งจ่อไญ	cìŋ cɔ̀ː jaj	จิงจ้อใหญ่
บำอระเพช, บ่อระเพช	bɔː rá peːd	บอระเพ็ด
พูงด่อ, พูงด่อ	phuːŋ dɔ̀ː	พุงดอ

ตาราง 16 ใช้รูป “ไ-ย” แทนสระใอและไอ พบทั้งสิ้น 10 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ไขยเนา	khaj naw	ไข่เน่า
ชำเอมไทย	chá ʔeːm thaj	ชะเอมไทย
ทองลางไบยมัน	thɔːŋ laːŋ baj mon	ทองหลางใบมน
ปะคำไกย	pà kham kaj	ประคำไก่
พ้กไหย	phók hăj	ผักไห่

ตาราง 17 ใช้อักษร อ แทนอักษร ว ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 9 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
กล้อยตีบ	klɔ̂ːj tiːb	กล้วยตีบ
โกถห้อบ้อ	kòːd hɔ̂ː bɔ̂ː	โกฐหัวบัว
แทงทอย	tɛːŋ tɔːj	แทงทวย
บ้อชม	bɔ̂ː chɔm	บัวขม
บ้อเพื่อน	bɔ̂ː pɯ̂an	บัวเผื่อน

ตาราง 18 ใช้อักษร ร เป็นตัวสะกดแทนอักษร น พบทั้งสิ้น 9 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
โกถการพร้าว	kòːd kaːn práːw	โกฐก้านพร้าว
งวงตาร	ŋuaŋ taːn	งวงตาน
จ้รร	can	จัน
ตคาร	tà khaːn	ตะค้าน
วารนำ	waːn nam	ว่านน้ำ

ตาราง 19 ใช้รูปวรรณยุกต์โทแทนรูปวรรณยุกต์เอก พบทั้งสิ้น 9 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ฆ้า	khá:	ข่า
นอยหน้า	nɔːj nâː	น้อยหน่า

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
มะง้อ	má ŋɔ́:	มะงั่ว
ว้านเปราะ	wá:n prə	ว่านเปราะ
ว้านหนำ	wá:n năm	ว่านน้ำ

ตาราง 20 ใช้สระอิแต่ออกเสียงเป็นสระอีในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 8 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ขิ่กา	khì ka:	ขี้กา
ขิกาแดง	khǐ ka: dɛ:ŋ	ขี้กาแดง
ขิเลก	khǐ lê:k	ขี้เหล็ก
จ่งก่นร่ณิ่	còŋ kòn rá nì	จงกลนี
ดิหปิล	dì hà pil	ดีปลี

ตาราง 21 ใช้คำว่า ยา, ญา แทนคำว่า หญ้า ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 8 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ยหค้า	já hà khá:	หญ้าคา
ยางวงช้าง, ญางวงชง	ja: ŋuaŋ cháŋ, ja: ŋuaŋ choŋ	หญ้างวงช้าง
ยาชันณ่กาด	ja: chan ná kà:d	หญ้าชันกาด
ยาเก้รดหอย, ญาเกลดหอย	ja: klêd hɔ̌j, ja: klèd hɔ̌j	หญ้าเกร็ดหอย
ยาตินน่ก	ja: tì:n nók	หญ้าตีนนก

ตาราง 22 ใช้อักษร ล แทนอักษร ร ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 8 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
เนล่ภูสิ	ne lá pu si	เนระพูสี
ปลู	plu:	ปรู
เปลาะหอม	plɔ hɔ̌:m	เปราะหอม

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
มะกลูด	má kluːd	มะกรูด
ล่งับพิ่ด	lá ŋáb phìd	ระงับพิษ

ตาราง 23 ใช้อักษร ค แทนอักษร ข พบทั้งสิ้น 8 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ค่มินออย	khá min ʔɔːj	ขมิ้นอ้อย
คะหนูนละมูด	khá nŭːn lá muːd	ขนุนละมุด
ค้ดมอน	khód mɔːn	ขัดมอน
เคา	khaw	ข้าว
เคาโพถ	khaw phôːd	ข้าวโพด

ตาราง 24 ใช้อักษร ด สะกดแทน ศ,ษ,ส ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 7 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
กริดหน้า	krid nâː	กฤษณา
จ้นเทด	côn thêːd	จันทน์เทศ
ชะเอมเทด	chá ʔeːm thêd	ชะเอมเทศ
พิดนาถ	phí dà nâːd	พิษนาศน์
ห้ดคูน	hâd dà khuːn	หัสคุณ

ตาราง 25 ใช้คำว่า วาน, ว้าน แทนคำว่า ว่าน พบทั้งสิ้น 6 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
วานกริบแรด, ว้านหกริบแรถ	waːn krìb rɛːd, wáːn hà kríb rɛːd	ว่านกีบแรด
วานเปราะ, ว้านเปราะ	waːn prə, wáːn prə	ว่านเปราะ
ว้านหนางคำ	wáːn năːŋ kham	ว่านนางคำ
ว้านหนำ, วานหนำ	wáːn năm, waːn năm	ว่านน้ำ
ว้านแสงพพอาทีด	wáːn sĕːŋ phrá ʔaː thîːd	ว่านแสงพระอาทิตย์

ตาราง 26 ใช้อักษร ซ แทนอักษร ส ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 6 คำ เช่น

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ซ่ม	sòm	ส้ม
ซ่มกูง	sòm kuːŋ	ส้มกุ้ง
ซ่มซา	sòm saː	ส้มซ่า
ซ่มปวย	sòm puaj	ส้มป่อย
ซ่มโอ	sòm ʔoː	ส้มโอ

ตาราง 27 ใช้สระอึแต่ออกเสียงเป็นสระอิในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 5 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
กะทือ	kà thɯ	กะทือ
ฆึง, ซึง	khɯŋ, khɯ̆ŋ	ขิง
จูกะโรหึหนิ	cuː kà roː hɯ̀ hà nǐ	จุกโรหินี
น่มพิจึด	nòm pǐ cɯd	นมพิจิตร
มหาหึง	má hăː hɯ̆ŋ	มหาหิงค์

ตาราง 28 ใช้อักษร พพ แทนอักษร พร, พล พบทั้งสิ้น 5 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
พพีกไทย	phá phîːk thaj	พริกไทย
พิพกหอม	phǐ phókˊ hɔ̌ːm	พริกหอม
พีพกหาง	phiː phókˊ hăːŋ	พริกหาง
ไพพ	phaj	ไพล
ว้านแสงพพอาทีด	wáːn sĕːŋ phá ʔaː thîːd	ว่านแสงพระอาทิตย์

ตาราง 29 ใช้คำว่า “นำ” แทนคำว่า “น้ำ” ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 4 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
โกถนำเตา	kòːd nam taw	โกศน้ำเต้า
นำเตา	nam taw	น้ำเต้า

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
นำนอง	nam nɔːŋ	น้ำนอง
วานนำ	waːn nam	ว่านน้ำ

ตาราง 30 ใช้สระเอาแทนสระอาในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 4 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
เคา	khaw	ข้าว
เคาโพถ	khaw phôːd	ข้าวโพด
ผ้กเคา	phôk khaw	ฟักข้าว
มะเพร้าว	má phráw	มะพร้าว

ตาราง 31 ใช้อักษร ษ แทนอักษร ส พบทั้งสิ้น 4 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
พิลางกาษา	phí laːŋ kaː saː	พิลังกาสา
ษระคาน	sà rá khaːn	สะค้าน
ษาลพัดพิ่ด	săː lá phád phìd	สารพัดพิษ
ษาระภี	săː rá phiː	สารภี

ตาราง 32 ใช้อักษร ผ แทนอักษร ฝ พ ฟ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
แผกหอม	phěk hɔ̌ːm	แฝกหอม
ผูงดอ	phŭːŋ dɔː	พุงดอ
ผ้กเคา	phôk khaw	ฟักข้าว

ตาราง 33 ใช้สระอิแต่ออกเสียงสระอือในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
กะทิบยอบ	kà thíb jɔːb	กระทืบยอบ
กำที่อ	kà thí ʔa	กะทือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
มะเขิ่อขิ่น	má khɯ̀a khì:n	มะเขื่อขื่น

ตาราง 34 ใช้อักษร ฟ แทนอักษร ผ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ฟักเปด	fák pè:d	ผักเป็ด
ไฟย	fa:j	ไผ่
ไฟยป่า	fa:j pà:	ไผ่ป่า

ตาราง 35 ใช้สระไอแทนใอ พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
จิ่งจ่อไญ	cìŋ cɔ̀: jaj	จิงจ้อใหญ่
เปล้าไญ่	plâ:w jaj	เปล้าใหญ่
หย้าไตยไบย	jâ: taj bai	หญ้าใต้ใบ

ตาราง 36 ใช้อักษร ณ แทนอักษร น พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
จ่งก่นร่ณิ่	còŋ kòn rá nì	จงกลนี
เณรำภูสี	ne: rá pu: sǐ:	เนระพูสี
เบญกาณี	be:n yá ka: ni:	เบญกานี

ตาราง 37 ใช้คำว่า วาย, ว้าย แทนคำว่า หวาย พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ว้าย	wá:j	หวาย
ว้ายต่หค้ลา	wá:j tà hà klá:	หวายตะค้า
วายต่มอย	wa:j tà mɔ:j	หวายตะมอย

ตาราง 38 ใช้อักษร ฆ แต่หมายถึงอักษร ข พบทั้งสิ้น 3 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ฆา	kha:	ข่า
ฆาตาแดง	kha: ta: da:ŋ	ข่าตาแดง
ฆิ่ง	khìŋ	ขิง

ตาราง 39 ใช้สระอือแทนคำสระอิในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 2 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ท้บทืม	thób thɯ:m	ทับทิม
สะเดาดืน	sà daw dɯ:n	สะเดาดิน

ตาราง 40 ใช้อักษร พ สะกดแทน บ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 2 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
วารกริ่พแรถ	wa:n krìb rɛ:d	ว่านกีบแรด
อ่พเช้ย	ʔòb chə́:j	อบเชย

ตาราง 41 ใช้อักษร ร, ล แทนอักษร ฬ พบทั้งสิ้น 2 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
โกถจูราลำภา	kò:d cu: ra: lam pha:	โกฐจุฬาลัมพา
ม่หาการ	má hă: ka:n	มหากาฬ

ตาราง 42 ใช้รูปไม้หันอากาศแทน รร (ร หัน) พบทั้งสิ้น 2 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
พัละภักกาด	phá lá phák kà:d	พรรณผักกาด
สัดตะบัน	sàd ta ban	สัตบรรณ

ตาราง 43 ใช้อักษร ฝ แทนอักษร ผ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
ฝักเสยินฝี	fók siăn phĭ	ผักเสี้ยนผี

ตาราง 44 ใช้อักษร ม แทนอักษร ป ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
มะคำไกย	má kham kaj	ประคำไก่

ตาราง 45 ใช้อักษร ทร แทน ซ พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
ซ่มทรา	sòm thra:	ส้มซ่า

ตาราง 46 ใช้ ริ แทน ฤ พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
กริศหน้า	krid sà nâ:	กฤษณา

ตาราง 47 ใช้อักษร ฉ แทนอักษร ช ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
ฉะเอมเทด	chà ʔe:m thêd	ชะเอมเทศ

ตาราง 48 ใช้สระอูแต่หมายถึงสระโอในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
มูกมัน	mû:k man	โมกมัน

ตาราง 49 ใช้อักษร ข แทนอักษร ค ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	**สัทอักษร**	**คำปัจจุบัน**
ข่ข่	khà khà	คุคะ

ตาราง 50 ใช้อักษร ญ แทนอักษร ย ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 1 คำ คือ

คำศัพท์ต้นฉบับ	สัทอักษร	คำปัจจุบัน
ญานาง	ja: na:ŋ	ย่านาง

สรุปผล

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่มจังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 พบพืชวัตถุทั้งสิ้น 326 ชนิด พืชวัตถุที่ปรากฏในตำรายาวัดไพรสุวรรณ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 สามารถจำแนกประเภทรูปแบบการเขียนศัพท์ที่พบในเอกสารต้นฉบับ ได้ทั้งหมด 50 รูปแบบ ในส่วนของการวิจัยเรื่องของรูปแบบการเขียนทั้ง 50 รูปแบบนั้น ถือว่ามีความแตกต่างจากงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำตำรายาต่าง ๆ ของจังหวัดพิษณุโลก โดยรูปแบบที่พบมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ รูปแบบที่ 1 เขียนอักษร ห ไว้หน้าคำนั้นเพื่อให้ออกคำนั้นเป็นเสียงจัตวาหรืออักษรนำ พบทั้งสิ้น 60 คำ รูปแบบที่ 2 ใช้เครื่องหมายนิคหิตแต่ออกเสียงเป็นสระอะ ในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 59 คำ รูปแบบที่ 3 ใช้รูปวรรณยุกต์เอกแทนเสียงสระอะในปัจจุบัน พบทั้งสิ้น 56 คำ รูปแบบที่ 4 ใช้รูปวรรณยุกต์โทแทนไม้หันอากาศ พบทั้งสิ้น 38 คำ และรูปแบบ ที่ 5 ใช้วรรณยุกต์เอกแต่ออกเสียงเป็นสระโอะลดรูป พบทั้งสิ้น 20 คำ

เนื่องจากการศึกษารูปแบบการเขียนครั้งนี้ถือเป็นการศึกษาและรวบรวมวิธีการบันทึกชื่อพืชวัตถุที่ปรากฏในตำรายาวัดไพรสุวรรณ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เอกสารเลขที่ พส.ข.0264 ซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดได้ทำการวิจัยประเด็นนี้มาก่อน อีกทั้งคณะผู้วิจัยยังได้กล่าวไปแล้วในที่มาและความสำคัญของปัญหาของการทำวิจัยเรื่องนี้ที่ว่า ปัญหาสำคัญของการอ่านตำรายาโบราณ คือ ไม่สามารถอ่านหรือสันนิษฐานศัพท์ได้ง่ายนัก จะต้องอาศัยความรู้ทั้งด้านอักษรศาสตร์และเภสัชประกอบกัน ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้จะช่วยในเรื่องของการสันนิษฐานศัพท์พืชวัตถุในตำรายาพิษณุโลกฉบับอื่น ๆ ได้อย่างมากอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ควรศึกษารูปแบบการเขียนชื่อสมุนไพรอื่นนอกจากพืชวัตถุ คือ สัตว์วัตถุและธาตุวัตถุ จะทำให้การศึกษาครอบคลุมรอบด้านมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาประเด็นการเพี้ยนเสียงในสมุนไพรแต่ละชนิดว่ามีการใช้เสียงในการเขียนชื่อสมุนไพรอย่างไร เช่น ขมินออย (ขมิ้นอ้อย) ขา ฆา ฆา (ข่า) เพื่อให้เห็นถึงกลวิธีการเขียนและการ ใช้คำ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กานต์ธีรา จางตระกูล, กุลศรม์ เวชกุล, อาภาภัทร ธนะบุญ และภัครพล แสงเงิน. (2563). *วรรณกรรมเภสัชกรรมวัด ท่านา ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ใน รายงานประกอบการสัมมนาทางวิชาการ “พิพิธวิจัย วิจิตรวิทยา ภาษาไทย ประจำปีการศึกษา 2562 สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก* (น. 167-179). พิษณุโลก: สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เกศินี แก้วนิล, นิสิต เมฆแจ้ง, เพ็ญพิชชา พรมแตง และภัครพล แสงเงิน. (2563, เมษายน - กันยายน). *วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดสระไม้แดง ตำบลอรัญญิก อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์.* จุลสารศิลป์พิบูล สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม 2(2), 1-15.

ชลิตา สอนจันทร์, ศิริวรรณ เพ็ชรมณี, อัจฉราภรณ์ ใจแก้ว และภัครพล แสงเงิน. (2564). *สารัตถะในตำรายาวัดสันติกาวาส อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก.* ในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติพะเยาวิจัย ครั้งที่ 10 มหาวิทยาลัยพะเยา วันที่ 28-29 มกราคม 2564 (น. 4020-4034). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

ตำรายาวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก. สมุดข่อยเลขที่ พส.ข.0264 เอกสารจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

นันทรัตน์ ยอดกระโหม, สาวิตรี แก้วเกตุ และภัครพล แสงเงิน. (2564). *สารัตถะในตำรายาวัดกรับพวงเหนือ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก.* ในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ

ระดับชาติพะเยาวิจัย ครั้งที่ 10 มหาวิทยาลัยพะเยา วันที่ 28-29 มกราคม 2564 (น. 4035-4048). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

บัญชียาหลักแห่งชาติ. (2556*). บัญชียาจากสมุนไพร* (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2556). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

พระคัมภีร์ปฐมจินดา. (2542). *ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

พอฤทัย ปัญญาจักร์, มณฑาทิพย์ บุญแก้ว และภัครพล แสงเงิน. (2564). *สารัตถะในตำรายาวัดสะพานหิน อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก*. ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติพะเยาวิจัย ครั้งที่ 10 มหาวิทยาลัยพะเยา วันที่ 28-29 มกราคม 2564 (น. 3645-3657). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

ภัครพล แสงเงิน และกังวล คัชชิมา. (2563, กรกฎาคม - สิงหาคม). *แนวทางการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณในไทย.* วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 39(4), 64-81.

มณิสร วังคีรี, มนัญชยา วันเย็น, วรรณภาพร โฮกชาวนา และภัครพล แสงเงิน. (2562). *วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ใน* รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ พะเยาวิจัย ครั้งที่ 8 วันที่ 24-25 มกราคม 2562 (น. 2134-2142). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์. (2540). *อักษรไทยและอักษรขอมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สิริขวัญ สุทธิสน, ธนากร จิวสุวรรณ, วีรพล จำปาทอง และภัครพล แสงเงิน. (2562). *วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดสุนทรประดิษฐ์ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติพะเยาวิจัยครั้งที่ 8 วันที่ 24-25 มกราคม 2562 (น. 2147-2161). พะเยา : มหาวิทยาลัยพะเยา.